

شرح مختصری از سبک شناسی

(معارف شعرا و نویسندگان هر سبک)

آیه مهدی نژاد

www.ketab.ir

سرشناسه: مهدی نژاد، طیبه، ۱۳۶۳-
عنوان و نام پدیدآور: شرح مختصری از سبک‌شناسی: (معرفی شعرا و
نویسندگان هر سبک) / طیبه مهدی نژاد.
مشخصات نشر: بوشهر: انتشارات حله، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری: ۱۶۳ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۵۵۹-۰-۱
وصف فهرست نویسی: فیپا.
ادداشت: کتاب‌نامه: ص ۱۶۱ - ۱۶۳.
موضوع: ادبیات فارسی -- سبک‌شناسی
رده بندی کنکره: ۱۳۱۷ / م ۹ / ۳۳۴۸ PIR
رده بندی دویی: ۷۰۴
شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۵۰۶۶

انتشارات حله

دفتر مرکزی:

۰۹۱۷۸۷۱۶۱۳۴

۰۷۳۳۳۳۰۵۰۰

شرح مختصری از سبک‌شناسی: (معرفی شعرا و نویسندگان هر سبک)

طیبه مهدی نژاد

چاپ اول: ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان

صفحه‌آرا: احمد شیخ‌زاده

طراح جلد: احمد شیخ‌زاده

ویراستار: منصوره صبیح‌نمایان

نمونه‌خوان: صالحه رئیسی

آدرس: بوشهر، خیابان سنگی، کوچه کنار بانک ملی شعبه گلشن، انتهای

کوچه انتشارات حله

فهرست

صفحه

عنوان

۱	سرآغاز سخن
	فصل اول: نخستین متون جامانده در ادبیات فارسی
۷	گفتار نخست
۷	- اوضاع سیاسی ایران در سده چهارم هجری
۱۱	گفتار دوم
۱۱	- اوضاع اجتماعی ایران در سده چهارم هجری
۱۷	گفتار سوم
۱۷	- اوضاع ادبی ایران در سده چهارم هجری
۲۱	گفتار چهارم
۲۱	- معرفی شعرا و نویسندگان قرون اولیه اسلامی در ایران
	فصل دوم: آشنایی با سبک خراسانی
۲۷	گفتار نخست
۲۷	- معرفی سبک خراسانی و بیان ویژگی‌های آن
۲۹	گفتار دوم
۲۹	- معرفی شعرا و نویسندگان برجسته سبک خراسانی

۲۹	رودکی سمرقندی
۳۱	- کسایی مروزی
۳۳	- رابعه بلخی
۳۴	- فرخی سیستانی
۳۶	- منوچهری دامغانی
۳۹	- حکیم ابوالقاسم فردوسی توسی
۴۴	- ابوالفضل رومی
۵۰	- ابوالفضل رومی
۵۳	- ناصر خسرو
۵۸	- خیام
۶۱	- عنصرالمعالی
۶۱	باب ششم
۶۱	در فزونی گهر از فزونی خرد و هـ
۶۲	باب نهم
۶۲	در پیری و جوانی
۶۴	نظامی عروضی
۶۴	مقاله اول: دبیری
۶۴	آرد نماند
۶۶	- سنایی
۶۹	- خواجه نظام الملک
۶۹	فصل هجدهم
۶۹	مشورت با دانایان و پیران
۷۰	فصل سیام
۷۰	آیین ایستادن در بارگاه
۷۱	- خواجه عبدالله انصاری
۷۳	- ابوالمعالی نصرالله منشی

۷۳	باب شیر و گاو
۷۳	حکایت باخه و بطلان
۷۷	- انوری
۸۰	خاقانی
۸۲	نظامی گنجوی
۸۷	عطار نیشابوری

فصل سوم: آشنایی با سبک عراقی

۹۳	گفتار نخست
۹۳	- اوضاع سیاسی اجتماعی ایران در قرن هفتم هجری
۹۵	گفتار دوم
۹۵	- اوضاع زبان و ادبیات فارسی در قرن هفتم و هشتم هجری
۹۷	گفتار سوم: سبک عراقی- ویژگی‌های بارز آن
۹۷	- کمرنگ شدن قصیده و رواج قالب‌های مثنوی:
۹۸	- رواج عرفان
۹۹	- دگرگونی‌های زبانی در سبک عراقی
۹۹	- شیوع بیش از پیش واژه‌های ترکی و عربی.
۹۹	- توجه به صنایع ادبی
۱۰۰	مولوی
۱۰۷	- سعدی شیرازی
۱۱۷	عظاملک جوینی
۱۲۰	خواجوی کرمانی
۱۲۳	- عبید زاکانی
۱۲۷	- حافظ

فصل چهارم: سبک هندی، ویژگی‌ها، عوامل پیدایش و شعرای معروف این سبک

۱۳۵	گفتار نخست
۱۳۵	- اوضاع اجتماعی و سیاسی عهد صفوی

۱۳۹	گفتار دوم
۱۳۹	اوضاع ادبی در دوران صفوی
۱۴۱	گفتار سوم
۱۴۱	ویژگی‌های شعر سبک هندی
۱۴۱	- زیاده‌روی در کاربرد آرایه‌های ادبی و دوری از سادگی کلام:
۱۴۱	- رواج زبان محاوره و عامیانه در شعر
۱۴۲	- زیاده‌روی در ایجاز و رواج تک‌بیتی
۱۴۲	- رواج فرهنگ‌نامه نویسی
۱۴۵	- گفتار چهارم
۱۴۵	معرفی شاعران و آهنگسازان برجسته سبک هندی
۱۴۵	- اهلی شیرازی
۱۴۷	- وحشی بافقی
۱۴۹	- محتشم کاشانی
۱۵۱	- شیخ بهایی
۱۵۳	- کلیم کاشانی
۱۵۵	- صائب تبریزی
۱۵۷	- بیدل دهلوی

سرآغاز سخن

برای آشنایی با فرهنگ گذشته ایران و پایه‌های زبان فارسی، لزوم شناخت آثار پیشینیان و بررسی سیر تحول سبک و شیوه بیان این آثار انکار ناپذیر است. خوشبختانه زبان و ادبیات فارسی مانند گنجینه‌ای است بی‌کران، که آثار ارزشمند زیادی را در خود جای داده که از نظر کمی و کیفی نبین توجه است. گنجینه‌ای که از نظر کمیت و تنوع، در شمار پربارترین آثار ارزشمند فکری و ذرفی است و از نظر کیفیت، دارای ویژگی‌ها و مختصاتی است که نمایان‌گر ذهن خلاق و پژوهشگر نویسندگان و شعرای این مرز و بوم است. اگرچه تعدادی از این آثار بی‌نظیر، بر اثر جنگ‌ها و حوادث گوناگون از بین رفته، اما از همین مقدار باقی‌مانده می‌توانیم به ارزش دانش و فرهنگ نیاکانمان پی ببریم. در طول دوران مختلف، شعرا و نویسندگان زیادی هریک برگ‌هایی به تاریخ ادبی و فرهنگی ایران افزوده‌اند. این بزرگان توانسته‌اند به تجربیات فردی خود، که برگرفته از شخصیت، اجتماع، زمان و ملیت ایشان است، با تفکری پویا و به یاری حافظه خلاق و مخیل خویش، هویت هنری ببخشند و دل‌انگیزترین و زیباترین تابلوها را از فرهنگ و تمدن در مقابل دیدگان مخاطبان خود قرار دهند. به گونه‌ای که حتی پس از گذشت قرن‌ها، زیبایی و شکوه آن اثر، مخاطب را مسحور خواهد کرد. آفرینندگان آثار بزرگ ادبی، در انتقال مفاهیم اندیشمندانه خود، به روش‌های گوناگون طبع‌آزمایی کرده‌اند و هنر و

قریحه خود را به صورت‌های زیبا جلوه‌گر ساخته‌اند که موجب اعجاب اهل فن و افراد بصیر شده‌است. به زبان شعر داستان‌سرایی کرده، به مدح و منقبت بزرگان پرداخته، و نصیحت و اندرز داده‌اند، و قصه و حکایت ساخته‌اند. زبان نثر را ابزار بیان سوز و گداز عاشقانه و عارفانه نموده‌اند، گاه از آن برای بیان مطالب مهم فلسفی و علمی استفاده کرده‌اند و گاه برای شوخی و تفریح، زبان طنز و مطایبه گشوده‌اند. برای بهره‌مندی هرچه بیشتر از این آثار، بسی رنج و کوشش باید تا رازهای نامکشوف آن آشکار گردد؛ چراکه در این دهان زار ساله، یعنی پس از تسلط اعراب بر ایران، تمام شئون اجتماعی و اقتصادی و مذهبی و ملی ایران دست‌خوش دگرگونی و تحول گردید. در این میان بیش از همه، زبان فارسی تحت فشارهای سخت قرار گرفت و بسیاری از لهجه‌ها و واژه‌های اصیل به فراموشی سپرده شدند، زبان بهلوی ساسانی متروک گردید و رفته‌رفته به‌جای آن زبان عربی جایگزین شد و به تدریج زبان فارسی دری، زبان رسمی و مکاتبات دیوانی شد. در سده‌های نخستین، ادبا و علما در بیانان، با زبانی که التقاطی از زبان فارسی و عربی بود، شروع به نوشتن کتب و رسائلی کرده‌اند و با شیوه‌های دل‌انگیز ادبی، مطالب تاریخی و افسانه و سرگذشت بزرگان و... را به رشته تحریر درآوردند. دانشمندان اندیشمندان ایرانی با نگاهی دقیق، بینشی عمیق و بیانی شیوا مسائل و مفاهیم گوناگون اجتماعی و فرهنگی را در ادوار مختلف به نظم و نثر برای یادگار گذاشته‌اند. جای بسی خوشحالی است که قسمت عمده‌ای از این آثار گران‌قدر امروز در دسترس ماست و راه تحقیق و پژوهش در این آثار، برای علاقمندان باز است. لذا به‌جاست که دانشمندان امروز، با دقت نظر، در این زمینه بسیار غنی، اصیل و سستی به تفحص بپردازند و هویت خود را باز شناسند. هنر و ادبیات هر کشور در هر دوره، مانند آینه‌ای است که تمام وقایع سیاسی و اجتماعی زمانه را در خود منعکس می‌کند. شکست‌ها و پیروزی‌های سیاسی، کام‌روایی‌ها و سرخوردگی‌های اجتماعی؛ چگونگی زندگی و میزان رفاه مردم، و نیز حدود توجه و پابندی افراد جامعه به آداب و رسوم ملی هر دوره، همه و همه در آثار هنری و ادبی نمود می‌یابد. از طرفی منش و نگرش دولت‌مردان و افرادی که در رأس

امور سیاسی و اجتماعی قرار دارند، گاه سبب پیشرفت و ترقی و گاه موجب رکود و یا حتی واپس‌گرایی هنر و ادبیات در دوره خاصی می‌گردد. در واقع همین تفاوت در احوال سیاسی و اجتماعی است که سبب به وجود آمدن سبک‌های خاص در هر دوره می‌گردد. هنرمندان و نویسندگان، با نوع نگاه ویژه‌ای که به رخداد‌های سیاسی و احوال مردم اجتماع دارند و نیز با پیش و آگاهی، تحت تأثیر آن رویدادها قرار گرفته و آن‌ها را در آثارشان منعکس می‌نمایند. بنابراین برای بررسی و تحقیق پیرامون اثر هر هنرمند و به‌ویژه اثر ادبی، لازم است ابتدا از اوضاع سیاسی و اجتماعی دوران هنرمند آگاهی کسب نمود. در این نوشتار تلاش می‌شود ضمن شرحی اجمالی بر ویژگی‌های سبکی ادوار مختلف تاریخ ادبیات ایران، شعرا و نویسندگان برجسته ادبیات فارسی، معرفی شود و قطعه‌ای از آثار ایشان به عنوان نمونه جهت آشنایی مورد بررسی قرار گیرد.